

Українська Л.О., Волошко Н.О.

УДК 334.722.8

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПОТРЕБ ЗАЛУЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ АКЦІОНЕРНИМИ ТОВАРИСТВАМИ

Актуальність проблеми. Найважливішою умовою ефективності стратегічного управління акціонерним товариством є збільшення горизонту планування та оптимізація прийнятих рішень з урахуванням їх найближчих і довгострокових наслідків. Тісний органічний зв'язок прогнозування і прийняття стратегічних рішень забезпечує оптимальність стратегії розвитку акціонерного товариства. При аналізі, прогнозуванні та управлінні акціонерним товариством необхідно керуватися принципом системного підходу. Акціонерне товариство не може розглядатися ізольовано, поза зв'язком його з зовнішніми об'єктами, процесами і явищами. Одним зі шляхів реалізації системного і ситуаційного підходів при прогнозуванні й прийнятті стратегічних рішень є урахування стану зовнішнього середовища, тобто сукупності стратегічних зон господарювання (СЗГ) для задоволення потреб суб'єктів ринку.

Аналіз останніх наукових досліджень. Вивчення теоретичних та практичних аспектів корпоративного управління здійснювалося у трудах багатьох вчених [1, 5, 6, 8 та ін.], проте деякі важливі питання регулювання корпоративного розвитку акціонерних товариств до цього часу залишаються недостатньо вивченими. Зокрема це стосується проблем фінансового забезпечення корпоративного розвитку.

Мета роботи. Визначення стратегічних потреб залучення фінансових ресурсів акціонерними товариствами за допомогою імітаційної моделі. Для досягнення поставленої мети було використано наступні методи і підходи: монографічний – для вивчення теоретичних підходів щодо стратегічного управління, класифікації і системного аналізу – для узагальнення методів прогнозування та їх характеристики; графічний – для наочного подання результатів дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження. Стратегічний аналіз фінансового стану акціонерного товариства являє собою вивчення фінансових результатів його діяльності з метою визначення їхніх можливих значень у майбутньому. Прогнозування використовується в процесі вироблення стратегії на стадіях розробки і доведення, коли варіанти допрацьовуються до рівня, при якому найбільше адекватно відбивають поставлену мету у всім різноманітті її проявів. В теорії накопичене велике число методів прогнозування і їхня кількість така, що накопичений матеріал викликав необхідність класифікації цих методів.

Розробка ідей систематизації методів прогнозування знайшла відображення в роботах таких авторів, як М. Мескон [3], В. Ковальов [2], С. Саркісяна та ін. [7]. На наш погляд, найбільш повною є класифікація методів прогнозування послідовного типу, розроблена колективом авторів під керівництвом С.А. Саркісяна, що має за мету наочне представлення у виді ієрархічного дерева сукупності сучасних методів прогнозування як деякої системи [7].

Методи прогнозування, залежно від типу інформації, розподіляються на три класи. Застосування фактографічних методів засновано на фактично наявному інформаційному матеріалі про об'єкт прогнозування і його минулий розвиток. Експертні методи базуються на інформації, що дають фахівці-експерти в процесі складання та узагальнення думки про розглянутий об'єкт. Комбіновані використовують змішану інформаційну основу, в якій використовується як фактографічна, так і експертна інформація.

Кожний з наведених методів прогнозування підвищує якість прийнятих рішень у ситуаціях виняткової складності за допомогою наступних моделей: теорії ігор – як метод моделювання оцінки впливу прийнятого рішення на конкурентів; моделей теорії черг для визначення оптимального числа каналів обслуговування стосовно потреби в них; моделей управління запасами для визначення часу розміщення замовлень на ресурси та їхньої кількості, а також маси готової продукції на складах; моделей лінійного програмування для визначення оптимального способу розподілу дефіцитних ресурсів при наявності конкуруючих потреб; імітаційного моделювання як процесу створення моделі та її експериментального застосування для визначення змін реальної ситуації; економічного аналізу.

На практиці в умовах нестабільності середовища акціонерного товариства застосовуються такі види стратегічного управління як управління на основі передбачення змін (стратегічне планування, вибір стратегічних позицій), управління на основі рішення стратегічних задач. Усі ці види управління виходять вже не з існуючих тенденцій і умов, а з тих, котрі можуть скластися в майбутньому і чії ознаки в даний момент відсутні. Тому центральною проблемою цих видів управління є прогноз прийдешньої ситуації і забезпечення на цій основі виживання акціонерного товариства в тривалій перспективі. Отже, найбільш придатними методами серед вище перерахованих є методи опитування, експертних оцінок, сценарний метод і імітаційне моделювання як інструмент прогнозування.

В умовах загострення конкуренції керівництво АТ не може успішно вирішувати всі проблеми, пов'язані з перспективним аналізом фінансового стану і складанням середньо- і довгострокового прогнозу, використовуючи лише традиційні методи. Тільки система стратегічного менеджменту, апаратом прогнозування для якого служать комплексні прогностичні методи на базі імітаційного моделювання, може забезпечити підприємству довгостроковий ринковий успіх в обстановці зростаючого динамізму і нестабільності зовнішнього середовища, скорочення життєвого циклу продукції і пов'язаної з цим гострою необхідністю розвитку інноваційної діяльності.

Важливо й те, що імітаційна модель дозволяє використовувати всю розташовану інформацію поза залежністю від її форми представлення і ступеня формалізації. Імітаційне моделювання процесу прийняття стратегічних рішень засновано на сполученні формалізованих (математичних) методів і експертних оцінок фахівців. Для рішення проблеми забезпечення конкурентної переваги акціонерного товариства на ринку в середньо- і довгостроковій перспективі пропонується використовувати імітаційну модель вибору стратегічної фінансової альтернативи в залежності від сценарію розвитку зовнішнього середовища і стратегічних цілей акціонерного товариства, зміст якої полягає в поєднанні методу аналізу ієрархій і методу експертних оцінок, що дозволяє розробити техніку прийняття багатоцільових рішень і організаційно забезпечити її використання шляхом вибору найкращої в даній ситуації цілеспрямованої стратегії. Графічне представлення цієї моделі приведене на рис. 1.

При використанні цієї моделі виділяються два моменти: ризик господарської діяльності і ризик прогнозу. Перший ризик може бути знижений за рахунок залучення в групу експертів менеджерів акціонерного товариства. Другий вид ризику можна зменшити за рахунок використання накопиченого досвіду, а також за рахунок різноманітних імітаційних розрахунків господарської діяльності об'єкту. На першому етапі, після того як задача сформульована, складається ієрархія процесу вибору. Встановлюється єдиний елемент, що розташований у вершині ієрархії. На другому етапі аналізуються і розробляються передбачувані сценарії розвитку зовнішнього середовища. Третій етап моделі дозволяє розробити сукупність локальних цілей одного ієрархічного рівня. Четвертий етап полягає в розробці набору альтернатив фінансової стратегії для рішення поставленої проблеми.

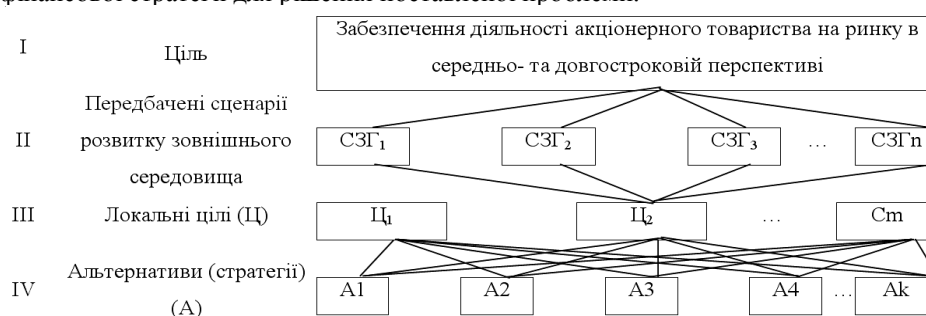

Рис. 1. Послідовність вибору стратегічної фінансової альтернативи.

Примітки: n – кількість визначених стратегічних зон господарювання;

m – кількість локальних цілей (за СЗГ);

k – кількість альтернатив (стратегій досягнення цілей).

Отримані в ході моделювання результати з вироблення цілеспрямованої стратегії конкурентної переваги акціонерного товариства використовуються для складання стратегічних планів, що служать безпосередньо для цілей стратегічного управління і постійного корегування даних по роках.

Визначення стратегічних цілей за допомогою багатьох показників дає можливість приймати рішення на базі декількох критеріїв, тобто з орієнтацією на безліч цілей. Процес встановлення цілей на різних акціонерних товариствах проходить по-різному. У випадку повної централізації при встановленні цілей всі цілі визначаються самим верхнім рівнем керівництва. У випадку децентралізації в процесі встановлення цілей беруть участь і більш низькі рівні акціонерного товариства. Незалежно від того, хто приймає рішення з встановлення цілей, рівні управління повинні розробляти техніку прийняття багатоцільових рішень і організаційно забезпечувати її застосування.

Для підвищення раціональності прийняття рішень і розширення можливості людського потенціалу в області обробки інформації, процес вироблення цілей організації розбивається на наступні етапи: виявлення та аналіз тих трендів, що спостерігаються в оточенні; встановлення цілей для акціонерного товариства в цілому; побудова ієрархії цілей; встановлення індивідуальних цілей.

На подібну процедуру й орієнтований аналітико-ієрархічний процес (АІП). Основою цього процесу є метод аналізу ієрархій (МАІ), що є математичною процедурою для ієрархічного представлення елементів, які визначають суть будь-якої проблеми. Сутність методу полягає в декомпозиції проблеми на більш прості складові частини і в подальшій обробці порядкової, тобто "м'якої" інформації, що надходить у розпорядження стратегічного менеджера (особи, що приймає рішення). У результаті може бути виражена відносна ступінь (інтенсивність) взаємодії елементів в ієрархії і на основі цієї неповної інформації може бути визначений ряд альтернативних варіантів рішень [4].

Першим кроком застосування МАІ є структурування проблеми у виді ієрархії. У найбільш елементарному виді ієрархія будується з вершини (цілі – з погляду управління), через проміжні рівні (критерії, від яких залежать наступні рівні) до самого нижнього рівня, що у загальному випадку є набором альтернатив. Існує кілька видів ієрархій, найпростіші з них – домінантні, схожі на перевернене дерево з основою у вершині.

Цільова система для стратегічних рішень часто не виступає в конкретній формі; більш того спочатку необхідно розробити цільові показники, що вимагаються для ухвалення рішення. Це визначає взаємодію між керівництвом акціонерного товариства і співробітниками верхнього і нижнього рівнів акціонерного товариства: у той час як керівництво акціонерного товариства формулює цілі, співробітники верхнього і нижнього рівнів аналізують їхній зміст для того, щоб дати можливість керівництву внести в цільові

формулювання необхідні корегування. У ході послідовного формулювання і виявлення пріоритету головних цілей через визначення цілей більш низького порядку (локальних цілей) створюється ієрархічна цільова система. Ієрархія цілей на підприємстві грає дуже важливу роль, тому що вона встановлює зв'язаність акціонерного товариства і забезпечує орієнтацію діяльності всіх підрозділів на досягнення цілей верхнього рівня.

Вибір цілі припускає направлення на її досягнення визначеної сукупності ресурсів, які має акціонерне товариство. Оскільки ці ресурси завжди обмежені, верхній рівень керівництва повинен визначити, досягнення яких цілей забезпечить найбільшу продуктивність використання ресурсів, тобто забезпечиться конкурентна перевага організації.

Вибір стратегічної цілі завжди пов'язаний з визначенням її альтернативної вартості, тобто з оцінкою того, чим потрібно пожертвувати, щоб досягти цієї цілі. Локальні цілі в рамках головної цілі та їхнє співвідношення повинні визначатися доти, доки менеджер у даній конкретній ситуації не виявиться в змозі оцінити стратегічні альтернативи своїх рішень. Локальні цілі фінансової стратегії визначаються зовнішніми і внутрішніми факторами, у середовищі яких розвивається акціонерне товариство.

Виходячи з сутності та особливостей фінансової стратегії, проблему забезпечення діяльності акціонерного товариства на ринку в середньо- і довгостроковій перспективі за допомогою фінансової стратегії і декомпозиції глобальної цілі забезпечення максимальних довгострокових фінансових результатів діяльності акціонерного товариства пропонуємо представити у виді схеми (рис. 2).

Дерево цілей є наочним графічним зображенням підпорядкованості та взаємозв'язку цілей, що демонструють розподіл загальної мети на підцілі, завдання та окремі задачі. Забезпечення довгострокової прибутковості в ролі ідеальної загальної мети являє собою уявлення про бажаний обсяг перерозподілу додаткової вартості, при досягненні якого на довгостроковій основі може бути забезпечено задоволення прагнень усіх без винятку учасників акціонерного товариства. Таким чином, оптимальність будь-якого стратегічного або поточного рішення в кінцевому рахунку буде визначатися ступенем відповідності результатів реалізації цього рішення такому бажаному обсягу створення додаткової вартості у формі прибутку.

Рис. 2. Структуризація процесу ухвалення рішення про обсяги залучення і використання фінансових ресурсів, що забезпечують досягнення поставлених цілей.

При побудові дерева цілей слід враховувати необхідність забезпечення вимоги повноти редукції, тобто правила зведення складного явища, процесу або системи до більш простих складових.

На другому кроці МАІ після того, як фактор невизначеності проблеми оцінений у формі різних сценаріїв розвитку зовнішнього середовища, проводиться зіставлення пар цих сценаріїв за допомогою порядкової шкали для встановлення імовірності здійснення сценарію (табл. 1).

На третьому кроці МАІ порядкова шкала використовується для побудови цільової ієрархії шляхом відповіді на питання, яка з двох підцілей важливіша. У результаті виникає горизонтальний цільовий ряд. Шляхом порядкової оцінки зважається також, яка з двох стратегій забезпечить конкурентноздатність акціонерного товариства у випадку досягнення поставленої цілі. При цьому оцінка здійснюється на найнижчому цільовому рівні, тобто на етапі, коли процес конкретизації цілі припиняється у зв'язку з повною ясністю головної цілі. Система парних порівнянь сценаріїв, цілей і стратегій приводить до результату, що може бути представлений у виді зворотно симетричних квадратних матриць. Елементом матриці V_{ij} є інтенсивність прояву елемента ієрархії і щодо елемента ієрархії j , що оцінюється за шкалою інтенсивності від 1 до 9, представленої в табл. 1.

Таблиця 1. Порядкова шкала.

Значення шкали V_{ij}	Імовірність одного сценарію відносно іншого	Зіставлення важливостей двох підцілей	Реалізуємість цілі за допомогою стратегії і відносно стратегії j
1	однаково імовірні	однаково важливі	рівнозначна
3 (1/3)	трохи імовірніше (неімовірніше)	трохи важливіше (неважливіше)	трохи краще (гірше)
5 (1/5)	значно імовірніше (неімовірніше)	значно важливіше (неважливіше)	значно краще (гірше)
7 (1/7)	набагато імовірніше (неімовірніше)	набагато важливіше (неважливіше)	набагато краще (гірше)
9 (1/9)	вкрай імовірніше (неімовірніше)	вкрай важливіше (неважливіше)	вкрай краще (гірше)
2 (1/2)			
4 (1/4)	проміжні	проміжні	проміжні
6 (1/6)	значення	значення	значення
8 (1/8)			

На четвертому кроці на базі парного ранжирування сценаріїв розвитку зовнішнього середовища і порівняльних суджень про пари цілей і стратегій за допомогою МАІ можна кількісно розрахувати імовірність цих сценаріїв, ваги цілей і пріоритети стратегічних альтернатив. У рамках МАІ метод переваги дозволяє зблизити інконсистентні дані з консистентними.

Таким чином, запропонований алгоритм визначення стратегічних потреб промислового акціонерного товариства у залученні фінансових ресурсів складається з наступних етапів здійснення управлінських операцій: збір інформації про можливі ситуації (сценарії зовнішнього середовища); аналіз інформації про ситуації; визначення ймовірностей сценаріїв, виходячи з таблиці експертних оцінок імовірних переваг; визначення локальних цілей стратегічного управління; визначення імовірності досягнення цілі, за умови, що діє один зі сценаріїв зовнішнього середовища; генерація переліку можливих альтернатив фінансової стратегії для рішення проблеми; визначення загальних ймовірностей вибору стратегії для досягнення цілі в умовах динамічності зовнішнього середовища; побудова ієрархії стратегічних альтернатив з використанням загальних ймовірностей і вибір конкретної стратегії, що має найбільше значення загальної імовірності.

Джерела та література:

1. Кныш М. И. Стратегическое управление корпорациями / М. И. Кныш, В. В. Пучков, Ю. П. Тютиков. – СПб. : КультИнформПресс, 2002. – 240 с.
2. Ковалев В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности / В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 432 с.
3. Мескон М. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; [пер. с англ.]. – М. : Дело, 1994. – 700 с.
4. Осадник В. Выбор стратегии с помощью аналитико-иерархического процесса / В. Осадник // Проблемы теории и практики управления. – 1994. – № 6. – С. 112-118.
5. Пономаренко В. С. Стратегічне управління / В. С. Пономаренко. – Харків : Основа, 1999. – 632 с.
6. Попов О. Є. Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму корпоративного управління : монографія / О. Є. Попов. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2009. – 390 с.
7. Саркисян С. Научно-техническое прогнозирование и программно-целевое планирование в машиностроении / С. А. Саркисян. – М. : Машиностроение, 1987. – 298 с.
8. Суторміна В. Фінанси зарубіжних корпорацій / В. М. Суторміна, В. М. Федосов, Н. С. Резанова. – К. : Либідь, 1993. – 247 с.

Харитонова О.В.

УДК 336.1:631.16

МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТЬЮ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ АР КРЫМ

Постановка проблемы. Современная ситуация, характеризующая общее состояние сельскохозяйственных предприятий Украины, носит определенно сложный и довольно пессимистический характер. В условиях рыночной экономики особенно четко прослеживается ужесточение правил ведения хозяйственной деятельности, обусловленных современными требованиями рынка. Неготовность и слабые конкурентные преимущества отечественных сельхозпроизводителей вызывают необходимость в срочной мобилизации их ресурсного, экономического, финансового потенциала.

Обязательным элементом современной системы финансового менеджмента выступает антикризисное регулирование. Неотъемлемым этапом формирования системы финансовой санации является предварительное определение современного и перспективного уровня финансовой устойчивости предприятия. Особо актуальным является выявление «слабых» мест и нереализованных возможностей отдельных индикаторов финансовой стабильности с последующим созданием системы финансовых механизмов реализации успешной программы формирования финансовой устойчивости предприятия.